

NAJÍMÁNÍ ŽIVNOSTNÍKŮ

SVOBODA PRO ŠVARC SYSTÉM

Počet firem, které »zaměstnávají« živnostníky, roste. Stát přestal tento způsob najímání lidí sankcionovat.

Marie Lucová, Simona Bartošová

Pavel podniká půl roku. Krize donutila majitele malé projekční kanceláře, kde Pavel několik let pracoval, k jejímu prodeji. Noví vlastníci dali zaměstnancům na vybranou. Buď odejdou, nebo spolupráce bude pokračovat na podnikatelské

bázi. »Zvažoval jsem pro a proti. Nakonec jsem si stejně jako většina kolegů opatřil živnostenský list,« říká Pavel.

V době krize hledají menší firmy cesty, jak ušetřit náklady. A to jim mimo jiné umožňuje i najímání živnostníků. Nemusejí za ně odvádět sociální a zdravotní pojištění, které představují zhruba třetinu nákladů na pracovní sílu.

Spokojený je i Pavel. Zaplatí nižší daně. Uplatní stejně jako lékaři, advokáti nebo účetní ve svém

daňovém příznání šedesátiprocentní výdajový paušál. Méně odvede i na sociálním a zdravotním pojištění.

Žádná výjimka

Je Pavlův případ ojedinělý, nebo se zaměstnávání živnostníků stává opět módou, jako to bylo před téměř dvaceti lety? Vzkříšení takzvaného švarcsystému potvrzují nabídky na internetovém portálu jobs.cz.

»Soudě podle aktuálního počtu volných míst na IČO je patrné, že firmy jsou více ote-

vřené těm, kteří vlastní živnostenské oprávnění,« tvrdí Jana Skalová, mluvčí provozovatele portálu, firmy LMC.

Desetina z celkového počtu pracovních nabídek na jobs.cz obsahuje podmínku vlastnictví živnostenského listu. V loňském roce to přitom bylo pět procent.

»Zvyšuje se i počet uchazečů o práci, kteří chtějí mít postavení samostatně výdělečné osoby,« upozorňuje Jana Skalová. ▣

Volný svazek bez jistot

- » Švarcsystém je obecně vnímán jako způsob, který bere lidem jejich zaměstnanecké jistoty.
- » Statistika České správy sociálního zabezpečení dokládá, že počet samostatně výdělečně činných osob roste. Podle aktuálních údajů eviduje nyní kolem 970 tisíc osob, zatímco ve stejném období minulého roku to bylo o 30 tisíc méně.
- » Každý desátý Čech podniká. A mnozí o to být zaměstnání nestojí. Jsou to lidé, kteří vykonávají IT profese, lektoři, konzultanti, projektoví manažeři, obchodníci v bankách, pojišťovnách, marketingoví specialisté, pracovníci v PR, ale i pomocníci při sezónních zemědělských pracích.

Zdá se, že o běžnou zaměstnaneckou smlouvu má zájem stále méně lidí. Aktuální anketa jobs.cz pro Ekonom.cz ukázala, že šedesát procent jejich respondentů chce pracovat na IČO nebo na krátkodobé dohody.

Pozor, inspektor!

Zvětšený zájem o »zaměstnávání« živnostníků dokládají i některé úřady práce. »Počet firem, využívajících švarcsystém, roste. Je to pro ně ekonomicky výhodnější a v době krize se úspory hledají všude. Čím dál častěji se jedná o řemeslné práce,« uvádí Martin Horák, ředitel Úřadu práce v Hradci Králové.

Ostatní úřady práce, které Ekonom oslovil, ale konkrétně odpovědět odmítly. Sledování této oblasti pracovněprávních vztahů už totiž nepatří do jejich gesce.

Štáru ve firmě, která odhalí švarcsystém, spustí takřka vždy upozornění bývalých zaměstnanců.

Kontrolu nad dodržováním zákoníku práce od nich před čtyřmi lety převzaly nově zřízené inspektoráty práce.

»Nemohu potvrdit, že bychom dostávali v souvislosti se švarcsystémem více podnětů,« konstatuje Rudolf Hahn, generální inspektor Státního úřadu inspekce práce. Svě prohlášení však vzápětí relativizuje: »Nechci ale tvrdit, že podněty jsou věrným odrazem reality.«

V loňském roce obdržel úřad kolem pěti tisíc upozornění na prohřešky firem. Švarcsystému se týkalo jen mizivé množství z nich, v řádu desítek.

Poměry v Česku nevyšly pozornosti Evropské komise a Mezinárodní organizace práce. Před časem zveřejnily zprávu, v níž vytýkají zaměstnavatelům, že nutí lidi pracovat na

živnostenský list, a tím je zbavují sociálně-právních nároků. Podle studie se jev rozšířil hlavně na Slovensku, v Česku, Litvě a také v Dánsku a Itálii.

Ministerstvo financí se ale brání. »Česká daňová správa proti tomuto problému bojuje. Platí však, že prokazování je dosti obtížné,« sdělil Ekonomu mluvčí úřadu Ondřej Jakob.

Záludnosti pracovního poměru

Hrozí podnikatelům, kteří zvolí obdobné praktiky, sankce? Nebo dokonce vězení, v němž strávil vynálezce tohoto způsobu zaměstnávání Miroslav Švarc osmnáct měsíců?

A co vlastně říkájí o švarcsystému pracovněprávní předpisy? Jeho původce přivedl do vězení výslovný zákaz systému, který stanovil zákon o zaměstnanosti.

»Tento paragraf byl však celý zrušen v roce 2006, v souvislosti s přijetím nového zákoníku práce,« vysvětluje advokátka Marie Janšová z kanceláře Glatzová & Co.

Další překvapení nás čeká vzápětí, v okamžiku, kdy začneme listovat zákoníkem práce a hledat paragrafy související se švarcsystémem. Nenajdeme je.

Jeho zákaz se nyní dovozuje z paragrafů, které definují takzvanou závislou práci. Tu může vykonávat jen člověk v řádném pracovním poměru. Když ji bude vykonávat spolupracující živnostník, porušuje firma, která ho najala, zákon.

Zákon nevypočítává typy závislých prací, určuje však jejich znaky.

Zjednodušeně řečeno: ten, kdo pracuje pouze pro jednu firmu, sedí v její budově, u jejího počítače v rámci pracovní doby a dostává pravidelnou měsíční odměnu, vykonává závislou práci a měl by být v zaměstnaneckém poměru.

Znaky švarcsystému naplnilo i současné postavení našeho podnikatele Pavla.

Co říká zákoník práce

- » **Přímý zákaz** švarcsystému zákoník práce neobsahuje.
- » Nepřímo ho lze odvodit z **definice závislé práce**, typické pro klasický zaměstnanecký vztah.
- » V případě **klasického pracovního vztahu** je pracovní činnost poskytována obvykle v pracovní době, s nástroji, pomůckami či za použití materiálu zaměstnavatele, na základě jeho pokynů.
- » **Pracovní činnost** probíhá v zaměstnavatelské společnosti a za pravidelnou měsíční odměnu.
- » Když popsáním znaků **odpovídá činnost živnostníka vykonávaná pro jinou firmu**, jde o skrytý závislou práci, jinak řečeno švarcsystém.

»Má jen jednoho zákazníka, kterým je jeho bývalá firma, již každý měsíc fakturuje stejnou částku,« rozebírá Petr Frisch z poradenské společnosti PwC.

Přítom k tomu, aby byl mezi Pavlem a jeho »klientem« nastolen skutečný (a právně nepostižitelný) obchodní vztah, stačí relativně málo. Pavel bude pracovat pro víc klientů nebo uzavře s bývalým zaměstnavatelem dohodu o provedení práce nebo o pracovní činnosti.

Trest – pokuty, pokuty, pokuty

Zákoník práce tedy zjevně zakazuje švarcsystém nepřímo přes skrytou závislou práci. Čeká provinilce, kteří se vydají po stopách Miroslava Švarce, stejně tvrdý postih?

Úřad práce může podle zákona o zaměstnanosti uložit za nelegální práci sankce do výše 500 tisíc korun, za správní delikt spočívající v umožnění nelegální práce pokutu až pět milionů korun. Odborníci se však shodují, že do definice nelegální práce se švarcsystém nevejde.

Za pochybení při uzavírání dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr mohou inspektoři právnícké i fyzické osobě uložit pokutu až 300 tisíc korun. Ani do této škatulky však švarcsystém nepatří. »Jde o doplňkovou normu k zákoníku prá-

ce, která ale nedefinuje konkrétní správní delikt, jenž by se vztahoval na švarcsystém a podle něhož by mohl být sankcionován,« říká Marie Janšová.

A jak je na příkladech vidno, podle pracovněprávních předpisů nelze švarcsystém účinně postihnout.

Jediný faktický prostředek, který má státní správa k dispozici, je tedy postih za porušení daňových předpisů.

»Firmám hrozí v případě překlasi- kace obchodního vztahu na švarcsystém doměření daně z příjmů fyzických osob a za určitých předpokladů i pojistného na sociál-

ní a zdravotní pojištění,« vysvětluje Jan Bürger z advokátní kanceláře PRK Partners.

Finanční úřad a správa sociálního zabezpečení nebo zdravotní pojišťovna by tak mohly považovat částku vyplacenou živnostníkovi za čistou mzdu a doměřit odvody k této částce. V takovém případě přichá-

Ilustrace: Tomáš Novák

moravský peněžní ústav

Moravský Peněžní Ústav – spořitelní družstvo
Senovážné náměstí 1375/19, Praha 1
www.mpu.cz, e-mail: uvery@mpu.cz

Partner Vašich projektů

- úvěry pro fyzické i právnické osoby v objemu 3 – 100 milionů Kč
- investiční, provozní a hypotekární úvěry, refinancování
- flexibilita a vstřícnost při posuzování úvěrového případu

Moravský Peněžní Ústav financoval již stovky úspěšných projektů.

úvěrová linka MPU
800 678 678

NAJÍMÁNÍ ŽIVNOSTNÍKŮ

Podnikatelský model Miroslava Švarce

S jednoduchým způsobem, jak mohou firmy ušetřit na výdajích, přišel na začátku devadesátých let benešovský podnikatel Miroslav Švarc.

Ve své stavební firmě nejprve propustil všechny zaměstnance, aby je posléze najal jako živnostníky. Ušetřil peníze, které by musel platit za své zaměstnance na sociálním a zdravotním pojištění. Jeho příkladu inspiroval další podnikatele. Stát, který tak přišel o část příjmů veřejných financí, se začal bránit.

Od roku 1992 byl model »podnikatel zaměstnává podnikatele« zakázán novelou

zákona o zaměstnanosti. Miroslava Švarce poslal soud na osmáct měsíců do vězení.

Na stránky novin se švarcsystém znovu dostal na začátku letošního roku. Bývalý ministr práce a sociálních věcí Petr Nečas chtěl umožnit domácím firmám, aby najímaly nové pracovníky nikoli na pracovní smlouvu na dobu neurčitou, ale jako živnostníky. Inspiroval se návrhy, které předložila Národní ekonomická rada vlády v rámci boje proti nezaměstnanosti.

S velkým nadšením se jeho návrh nesetkal. »Švarcsystém v podstatě existuje, problém nezaměstnanosti neřeší. Pracovní místa buď jsou, nebo nejsou,« řekl tehdy

Miroslav Švarc si za svůj podnikatelský nápad odpykal osmáct měsíců ve vězení. Foto: Radim Beznoska

generální ředitel Svazu podnikatelů ve stavebnictví Miloslav Mašek.

Miroslav Švarc před dvěma lety oslavil šedesátku, stále podniká. S médii nekomunikuje. (luc)

Štáru ve firmě, která odhalí švarcsystém či jiné přestupky, proto spustí takřka vždy upozornění bývalých zaměstnanců nebo konkurence.

Švarcsystém se objevuje i v jiných zemích. Zásadně se však liší způsob, kterým je kontrolován a postihován.

Impulzem k němu bývá spor mezi živnostníkem a jeho zaměstnavatelem.

»Ředitel hotelu vykonával svou funkci na základě mandátní smlouvy. Když ji společnost ukončila, došlo ke sporu o zaplacení části odměny. Manažer použil jako nátlakový prostředek varování, že podá podnět ke kontrolním úřadům. Nakonec však došlo k narovnání záležitosti,« demonstruje situaci advokát Jaroslav Škubal z PRK Partners.

Nejsme jako oni Švarcsystém rozhodně není českým vynálezem. Zaměstnávání živnostníků se objevuje i v ostatních zemích (viz *Jak to chodí u sousedů*). Zásadně se však liší způsob, kterým je státními orgány kontrolováno a postihováno.

Na Slovensku nebo v Rakousku je situace na trhu práce systematicky sledována Úřadem sociálního pojištění nebo Inspektorátem práce.

V Polsku může personalista odpovědný za nelegální zaměstnávání dostat pokutu přesahující čtyři miliony korun a jít na dva roky do vězení.

V Maďarsku se název firmy, která je přistihována při švarcsystému, objeví na internetových stránkách úřadu práce.

propojení vypovídají, »upozorňuje generální inspektor Rudolf Hahn. A dodává: »Zvýšení účinnosti našich kontrol by mohlo být dosaženo koordinovaným postupem s ostatními úřady státní správy, zejména finančními úřady, jejichž pozice je velmi silná.«

Jediným čteníkem tedy zůstávají finanční úřady. Je celkem logické, že při svých kontrolách zaměřených na jiné oblasti na skrytou závislou práci občas narazí a potrestají ji.

Odborníci ale shodně tvrdí, že finanční úřady mají takřka nulovou šanci objevit nesrovnalost bez předchozího avíza.

zí v úvahu penále za neodvedenou daň a pojistné, respektive úroky z prodlení. Kdyby živnostník byl plátcem DPH, hrozí firmám postihy za neoprávněné uplatnění nároku na odpočet DPH.

»Loni byly za přestupky v souvislosti se švarcsystémem sankcionovány řádově stovky firem,« tvrdí Ondřej Jakob.

Podle výroční zprávy České daňové správy bylo na základě daňových kontrol na daňích doměřeno 6,8 miliardy korun. Kolik z nich šlo na vrub švarcsystému, neuvádí.

Pomůže žalování

Poslední nezodpovězenou otázkou zůstává, jak lze švarcsystém odhalit. Teoreticky mají jeho hledání v popisu činnosti inspektoráty práce. I když nemají možnost udělit pokutu, měly by upozornit na zjištěné nepravosti finanční úřady.

V praxi však funguje všechno jinak. »Vystopování subjektů zapojených do švarcsystému vyžaduje širší kontrolní pravomoci, než jsou ty, jimiž disponují inspektoři. Nemohou vstupovat do účetnictví firem ani do obchodních smluv, které o nezákonném

Ilustrace: Tomáš Novák

Jak to chodí u sousedů

1. Je švarcsystém zakázán?
2. Kdo vedle soudů obvykle odhaluje švarcsystém?
3. Jaké sankce hrozí firmám?
4. Jaké jsou další negativní důsledky švarcsystému?
5. V jakých oblastech nebo profesích je švarcsystém nejčastěji využíván?

POLSKO

1. Ano.
2. Inspekce práce, agentura sociálního zabezpečení a daňové úřady.
3. HR manažer zodpovědný za využívání švarcsystému může dostat pokutu až 30 tisíc PLN (189 780 korun).

Je-li jeho jednání shledáno jako trvalé porušování práv zaměstnanců, je sankce vyšší – až 720 tisíc PLN (4,6 milionu korun) –, může dojít i k omezení svobody nebo na trest odnětí svobody až na dva roky.

Jednotlivec, který spravuje finanční záležitosti společnosti, může být pokutován až 12 250 PLN (77 494 korun) nebo uvězněn až na dva roky nebo obojí pro neodvácení daně z příjmu.

Firma může být kvůli neplacení sociálního zabezpečení a neplacení daní z příjmů pokutována 20 milionů PLN (126,6 milionu korun).

Zaměstnavatel může být povinen zaplatit zpětně zaměstnancům benefity, na které by měli nárok, kdyby s nimi bylo nakládáno jako s regulárními zaměstnanci (například pracovní volno, zaplacení přesčasů).

Musí zpětně zaplatit veškeré platby sociálního zabezpečení, pokutu ve výši nezaplacených poplatků (až do 200 procent) a také daň z příjmu společně s peněžitou pokutou ve výši až 20 tisíc PLN (126 520 korun).

Využití švarcsystému je poměrně časté. Poslední případy se týkají novinářů, inženýrů, kurýrů či obchodních zástupců.

Úroveň využití švarcsystému je v posledních letech stabilní.

SLOVENSKO

1. Ano.
2. Inspektorát práce, daňový úřad.
3. Zaměstnavateli hrozí za nelegální práci pokuta až 33 tisíc eur (825 tisíc korun). Osobě, která na Slovensku vykonává nelegální práci, hrozí pokuta až 331,94 eura (8300 korun).

MAĎARSKO

1. Ano.
2. Úřad práce a finanční úřad.
3. Maximální výše pokuty, kterou může uložit úřad práce, je osm milionů HUF (772 400 korun) za každého zaměstnance. Úřady mohou dále doměřit zpětně pojistné a daně i začít trestní stíhání.

Jméno zaměstnavatele je zveřejněno na internetových stránkách příslušného úřadu práce, aby byla zajištěna publicita porušení. Je rovněž na určitou dobu vyloučen z účasti na veřejných zakázkách.

4. Jméno zaměstnavatele je zveřejněno na internetových stránkách příslušného úřadu práce, aby byla zajištěna publicita porušení. Je rovněž na určitou dobu vyloučen z účasti na veřejných zakázkách.
5. Zemědělství, stavebnictví a IT.

NĚMECKO

1. Ano.
2. Úřad německého zákonného důchodového pojištění.
3. Zaměstnavatel může být za úmyslné využívání švarcsystému potrestán, a to pokutou nebo odnětím svobody až na pět let, pokud je prokázán úmysl, což je v praxi problematické.

Nejistý stav, zda se jedná o pracovní poměr, nebo externí vztah, může být vyjasněn na požádání u Úřadu německého zákonného důchodového pojištění, který udělá podrobnou kontrolu. Ode dne, kdy byl švarcsystém zjištěn, jsou osoby zapojené v rámci švarcsystému nadále právně považovány za zaměstnance a zaměstnavatel musí doplatit všechna sociální pojištění za aktuální rok stejně jako za poslední čtyři roky. Finanční úřad může donutit zaměstnavatele, aby doplatil daň z příjmů a neoprávněně uplatněnou DPH, a to s běžnou čtyřletou promlčecí lhůtou.

4. Osoba zapojená do švarcsystému může podat podnět na inspektorát práce. Daňový úřad může překlasiifikovat příjem zaměstnance jako příjem ze závislé činnosti a zaměstnavateli uložit pokutu v podobě penále za neodvedenou daň ze závislé činnosti.

5. Nelegální zaměstnávání se objevuje zejména v oblasti poskytování služeb, jako jsou například stavebnictví či kadeřnictví.

Přesné statistiky neexistují, ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny deklaruje do budoucna přísnější postih zaměstnavatelů a zvýšení počtu kontrol.

RAKOUSKO

1. Ano.
2. Úřad sociálního pojištění a daňoví kontrolori.
3. Firmám může být uložena povinnost doplatit nároky (zejména mzdu) do úrovně dle platné kolektivní smlouvy. Hrozí postihy také v daňové oblasti a odvodů pojistného.

Jestliže není možné uzavřít standardní pracovní smlouvu, zaměstnavatel musí v každém případě přiznat nárok na třináctý a čtrnáctý plat (dle platné kolektivní smlouvy), nárok na odstupné při skončení pracovního poměru a nárok na dovolenou.

Podle zkušeností je švarcsystém běžně využíván u doručovatelů novin a dalších zaměstnání souvisejících s reklamou nebo poskytováním informací. Objevuje se i u studentů, kteří by měli být zaměstnání pouze přes letní prázdniny, nebo dalších dočasných zaměstnanců.

Přehled připravila Tereza Erényi z advokátní kanceláře PRK Partners ve spolupráci s kolegy z mezinárodní aliance advokátních kanceláří lus Laboris

JDEME DO

HLOUBKY

NA STRANĚ 21